

SUSPIRIA
ANIMAE
AMANTIS

Zuchten van de liefhebbende ziel

*Adiuvo. vos, filia Hierusalem, si inueneritis
dilectum meum, vt nuncietis ei, quia amore
languo. Cantic. 5.*

I

Adiuro vobis, filiae Hierusalem, si invenitis dilectum
meum, ut nuncietis ei: quia amore langueo.

Ik bezweer u, dochters van Jeruzalem, als u mijn lief vindt,
zeg hem dat ik ziek ben van liefde!

HOOGLIED 5, 8

Gij dochters van Jeruzalem, daar in den Hoge,
waar jullie in de blauwe hemel dansen mogen,
ik roep tot U in woorden die geen einde vinden,
als U Hem bij U aantreft, Hem, mijn teerbeminde:
zeg Hem dat ik in liefde voor hem branden moet 5
en dat mijn hart verkwijnt in deze liefdesgloed,
zoals een bloempje, dat een felle zon beschijnt,
verslapt, verlept en aan het eind voorgoed verdwijnt.
Toen Hij laatst een zee van pijlen op mij had gericht,
bleef hij daartussenin onttrokken aan 't gezicht; 10
Hij had zichzelf aan één der pijlen vastgemaakt,
en – zeker als een Parthenpijl – mijn hart geraakt.
In wat een liefdesgloed is toen mijn hart geraakt!
geen oven, die, wat je ook doet, zo heftig blaakt!
Als Hij begerig over mij van alles vroeg 15
(want minnaars weten over hun geliefde nooit genoeg),
zeg dan hoe ik mijn lichaam hier heb neergevlid,
nog nauwelijks ademend, mijn stem volledig kwijt.
En als Hij vraagt of ik door koortsen word gekweld,
zeg dan: 'Het is geen koorts die haar daar heeft gevelde'. 20
En vraagt Hij dan: 'Is zij wellicht in doodsgevaar?'
zeg dan: 'Zij spreekt niet meer en steunt alleen nog maar;
wij brengen U van haar geen woordelijk bericht,
alleen een schets van hoe zij daar te kwijnen ligt'.
Wil Hij dan nader weten, hoe ik hier verkwijn 25

(als 't jullie niet bezwaart mijn bode nog te zijn),
schets dan mijn aanblik in detail, schets de symptomen:
zo zal Hij zelf achter de ziekteoorzaak komen.
Zeg dat ik bleek hier op de grond ben neergezegen,
terwijl de eerste avondnevelen reeds stegen, 30
mijn ogen half al meegenomen in de dood,
en zie: mijn hand ligt kwijnend in mijn moede schoot.
En zeg dat al het rood van mijn aanschijn is geweken,
en dat van polsslag men nog nauwelijks kan spreken
'dat ze nog leeft bewijst alleen het zachte hijgen 35
en zuchten die voortdurend maar haar borst ontstijgen'.
Zeg ook dat ik niet snap dat, zonder smart of pijn,
er zo veel zuchten, zo veel klachten kunnen zijn,
tenzij het ware Liefde is, die het hart kan breken,
en mij nu dwingt mijn liefde zuchtend uit te spreken. 40
Ja, Liefde is de oorzaak van mijn groot verdriet,
maar dat ik zelf verliefd was, nee, dat zag ik niet!
Die Liefde was 't, die mij voortdurend zuchten deed,
waarbij steeds menig traan over mijn wangen gleed;
die Liefde liet, te midden van mijn zinloos lallen, 45
de naam van mijn Beminde keer op keer weer vallen.
Laat dit de boodschap aan mijn teerbeminde zijn:
dat ik in Liefde brand, naar Hem verlang en kwijn;
Zeg dat een liefdesvuur mij hier verbrandt
zoals de Hondsdag-zon een roosje op het land. 50
Zeg dat de lelie die in liefde stond te bloeien
in liefdeskoorts verlept niet verder meer zal groeien.
Ja, liefde is de oorzaak van mijn zuchtend kwijnen
(en van mij dood, waarin mijn lijden zal verdwijnen)

Toelichting

'Ik zag in zijn handen een brede, gouden lans, met aan het uiteinde

een weinig vuur, meen ik. Hij scheen ze mij een paar maal door het hart tot in de ingewanden te stoten. Bij het terugtrekken ervan was het net of deze mee werden uitgerukt, terwijl ik, vervuld van vurige liefde tot God, achterbleef. De hevige pijn die ik daarbij voelde, deed me zachtjes kreunen. [...] Toch was de onuitsprekelijke pijn buitengewoon zoet. [...] Dit is geen lichamelijke, maar een geestelijke pijn, al heeft ook het lichaam er enigszins en zelfs opmerkelijk deel aan. Hier heeft een zoet verkeer plaats tussen de ziel en God'.

Aldus de woorden van Theresia van Ávila, waarmee ze haar eigen extase beschrijft in haar autobiografie. Theresia (1515-1582) werd in 1622 heilig verklaard (een dag eerder dan Ignatius van Loyola, overigens). Ze was beroemd om haar mystieke ervaringen, die ze ook zelf beschreven heeft. Halverwege de 17^e eeuw maakt Bernini zijn beroemde beeld *De extase van Theresia* in de Santa Maria della Vittoria in Rome. De tekst van onze auteur lijkt de emoties die Bernini in steen uitdrukt in woorden te vatten. Zie verder het bij deze zang uitgebreide commentaar.

Commentaar

- 1 dochters van Jeruzalem: zie emblema, blijkbaar hemelbewoners die Anima op hun wandeling aantreffen.
- 3 woorden die geen einde vinden: in de tekst is sprake van 'carmine numquam violando', een 'gedicht dat niet verwoest kan worden'; denkt de auteur aan Horatius' woorden 'exegi monumentum' (Ik heb een monument opgericht, duurzamer dan brons enz.) waarmee die voor zijn werk eeuwigheidswaarde opeist?
- 5 in liefde branden: ook Theresia spreekt van vuur aan de punt van de lans die haar doorboort.
- 5-6 ik moest hier van een Latijns distichon, twee Nederlandse maken; de notie 'voorgoed verdwijnt' komt geheel voor mijn rekening.

- 9 bij Theresia is er sprake van een engel, die een lans in haar hart stoot, onze auteur voert hier Christus zelf op die een zwerm van pijlen afschiet en (een wonderlijke wending) zichzelf tenslotte aan een der pijlen vastmaakt en zó het hart van Anima trefzeker binnendringt; bij mijn bezoek aan Rob Faesen, als theoloog werkzaam aan de universiteiten van Tilburg en Leuven, legde hij mij uit dat bij Origenes (derde eeuw) al dit beeld bestaat: God de vader die Christus op een pijl gebonden in ons hart schiet.
- 12 de Parthen waren een Oosters volk, door de Romeinen gevreesd om hun boogschutters; Parthenpijl/ canna Parthi: dit detail wordt door geen van de drie bewerkingen die ik raadpleeg verwerkt; mij lijkt het een typisch voorbeeld van de eerder genoemde voorliefde voor encyclopedische kennis van de auteur.
- 14 in de Latijnse tekst is sprake van ‘rogus’, een brandstapel waarop lichamen worden verbrand; een dactylisch woord als brandstapel past lastig in het alexandrijns metrum en met ‘oven’ blijf ik in de sfeer van crematie.
- 15 als hij vroeg: ik heb van het futurum ‘als hij zal vragen’ gemaakt: ‘als hij vroeg’/ ‘zou vragen’ waarbij de zekerheid van het futurum enigszins afzwakt in een potentialis.
- 22 beter dan met de woorden ‘ore tacente loquor’ (‘ik spreek met zwijgende mond’) kan men het zwijgende discours van de ziel in extase niet aanduiden.
- 37 zonder smart of pijn: in de tekst van Theresia is wél sprake van pijn, maar die wordt wel meteen daarna ook weer ‘zoet’ genoemd.
- 42 het lijkt alsof Anima tot nu toe gedetailleerd verslag heeft gedaan van alle verschijnselen die horen bij verliefde extase, zonder zich te realiseren dat ze zélf verliefd is, dat inzicht breekt hier door.

- 45 lallen: vanuit de oorspronkelijk Griekse betekenis: onsa-
menhangende klanken uitspreken; denk aan ‘glossolalie’.
- 48 eerder heb ik al eens uitgelegd dat het Latijn, door het ont-
breken van lidwoorden en het systeem van naamvallen met
weinig woorden heel veel meer extra informatie kwijt kan
dan het Nederlands; deze versregel luidt: ‘Illius immodica
quod cremor aegra face’, ‘(meldt) dat ik ellendig in onma-
tige liefde (letterlijk: fakkel) voor hem verbrand word’; de-
zelfde dichtheid van het Latijn is hier aardig geëvenaard
(alleen ‘immodica’ (onmatig) is onvertaald gebleven.
- 50 de auteur spreekt van een roosje dat verschroeit ‘coelesti
cane’/ ‘onder de hemelse Hond’; Canis is hier de ster Siri-
us, de helderste ster uit het sterrenbeeld ‘Hond’; als Sirius
in augustus met de zon samen opkomt is hij niet te zien,
het is de periode van de Hondsdagen, de heetste periode
van het jaar.

*Fulcite me floribus, Stipate me malis, quia
amore languo. Cantic. 2.*

II

Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo.

Sterk mij met druivenkoeken, verkwik mij met
kweeappels, want ik ben ziek van liefde!

Hooglied 2, 5

Jouw vuur, o Liefde, dringt diep in mijn ingewand,
Beheersers van mijn geest, jij zoete Dwingeland!
Wie anders kan men denken dat de oorzaak was?
O Liefde, stop, of ik verga tot stof en as.
Ach, hoeveel pijlen hebben al mijn hart gevonden, 5
ach, stop nu maar, je kunt het nu niet nóg meer wonden.
Ik vraag je dringend om het schieten nu te staken:
nog één pijl meer zal aan mijn leven een einde maken.
Een ongekende Liefde doet mijn mond nog spreken,
mijn lichaam zucht en steunt, ik zelf ben uitgeweken. 10
Die Liefde wist mijn hele lichaam te doordringen,
hij heerst, hij juicht, men hoort hem zijn triomflied zingen.
Wee mij, heeft niemand medelijden, die mij branden ziet?
Geen hemeling, ook een bewoner van de aarde niet?
En Liefde, jij, de oorzaak toch van al mijn pijn, 15
kun jij met droge ogen hier aanwezig zijn?
Kom jullie dan, bewoners uit het hemels land,
bij wie een eender liefdesvuur in het harte brandt,
en breng mij rozen, zoete kruiden, geurig ooft
(al wat Alcinous' gaard en Flora's tuin belooft). 20
Breng rozen, appels, om de hete vlam te blussen,
ja, kom daarmee de liefdesgloed een weinig sussen.
Breng manden rozen, strooi ze uit met gulle hand,
het medicijn wellicht bij deze liefdesbrand.
Wat doe ik nu? O, pas toch op met al dat vragen, 25
kijk uit, en hoed je toch voor listen en voor lagen:

appels bedriegen, rozen kunnen lelijk wonden,
zoals eens Venus en Cydippe ondervonden;
't was Amors list, die appel die Cydippe vond,
en rozendoornen hebben Venus wreed verwond. 30
Geen vals bedrog zoek ik, geen schone schijn,
mijn appels en mijn rozen moeten zuiver zijn:
de rozen die een engel Dorothea bracht,
uit hemeltuinen: bloeiend in de winternacht;
de lelie, die naar jou, Lidwina, is gekomen, 35
door een engel daar met zorg geplukt en meegenomen.
Geen vals bedrog zoek ik, geen schone schijn,
laat al mijn appels, rozen, lelies zuiver zijn!
Wat ben ik moe, in 't gras hier wil ik rusten gaan,
maak een matras van rozen, lelies en saffraan; 40
En kijk, een mandje, vol met zacht en geurig gras,
't voelt aan alsof het een satijnen kussen was.
Strooi goudsbloem op mijn moede borst, met volle handen,
liguster ook, verzameld eerst in rieten manden.
Vul manden, ja vul elke mand die je maar vindt 45
met bloemen van de schitterende hyacint;
zorg dat de madelief, door velen zeer bemind,
een uitgebreide keur van bloemen naast zich vindt:
wil anemonen gul met korenbloemen mengen,
vergeet niet asters en narcissen mee te brengen; 50
durf waterlelie en de schone amarant,
te mengen met viooltjes in dezelfde mand;
de klokjeswinde en de roos van de pioen,
kun je bij rozen die uit Paestum komen doen.
En wees ook gul met allerhande fijne geuren, 55
om mijn vermoeide geest een beetje op te beuren:
kaneel, gekrulde boomschors uit de Oriënt
en mirte en laurier (die zijn wat meer bekend);

en laat kamille, aloë, rozemarijn
 zibethum, nardus, mirre uw rijke gave zijn. 60
 Strooi al wat geur afgeeft en ademt in de lucht
 op mijn bedauwde bed, opdat het daar vervlucht.
 Zo kan ik mij op sterven zoetjes voorbereiden,
 ik voel de krachten reeds mijn moede lijf ontglijden.
 Zo valt de bloesem van een bloem die staat te kwijnen, 65
 zo zal de geur van gras, zojuist gemaaid, verdwijnen.

Toelichting

In deze zang spreekt Anima eerst tot de Liefde (houd op me te kwel-
 len) en daarna tot hemel- en aardbewoners (kom mij helpen!). De
 eerste 12 regels kun je weer zó naast Bernini's beeld van There-
 sia van Ávila leggen! Het emblema zou inspiratiebron kunnen zijn
 geweest voor Bernini's beeld van de zalige Ludovica Albertoni. De
 regels 9-10 zijn mijns inziens een uiterst zakelijke definitie van wat
 'extase' (letterlijk: uittreding) is. Aan het eind vraagt Anima om
 vrachten bloemen en kruiden, om haar uitgeputte lichaam te ster-
 ken (een equivalent voor ons 'bloemetje' bij een ziekbed), zie em-
 blema!

Commentaar

- 1 in de Latijnse tekst staat: viscera (ingewanden); zie het ci-
 taat van Theresia in de toelichting bij de vorige zang.
 9-10 Ah perii! neque nota mihi suspiria duco / Quae sonat, igno-
 to vox ab amore sonat.
 Ach, ik ben gestorven en niet slaak ik nog mij bekende
 zuchten / wat er klinkt laat mijn stem klinken door een
 onbekende liefde.
 19 de Latijnse motto-tekst spreekt van 'mala', door de Willi-
 brordvertaling als kweeappels weergegeven; ik kies voor
 appels, ook gezien het vervolg.

- 20 In Vergilius' *Georgica* (II, 87) wordt Alcinous geroemd vanwege zijn boomgaarden; Alcinous was de mythische koning der Faeacen, waar Odysseus strandde.
- 27-30 de auteur stopt hier erg veel informatie in vier regels en bovendien verloopt zijn redenering niet parallel: ik heb dat rechtgetrokken, waardoor de notie van 'rozen die wapens bergen' vervalt; de auteur legt de verhalen van Cydippe en Venus niet uit, dat doe ik hier: Cydippe wordt begeerd door Arterius; zij zit in een tempel van Artemis, wanneer Arterius een appel naar binnen gooit met het opschrift: 'ik zweer bij Artemis dat ik met Arterius zal trouwen'; omdat ze de tekst zonder nadenken hardop leest, zit ze aan de belofte (gezworen bij Artemis) vast; Venus wil Adonis, aangevallen door een zwijn redden, ze struikelt over witte rozen, die schrammen haar (sindsdien zijn ze rood).
- 33-34 dit verhaal vertelde de auteur eerder al een keer (in andere context)
- 35 Lidwina van Schiedam: reist met haar engelbewaarder naar hemel, hel en vagevuur alsmede naar Rome; in de hemel zag ze een rozenstruik (hier: lelie) en haar engel zegt (bij het overhandigen van een tak): 'je zult pas sterven wanneer de knop ontluikt'.
- 42 satijnen kussen: bedoeld is: een kussen met een satijnen sloop
- 43-60 vanaf hier somt de auteur een dertigtal bloemen en planten op, respectievelijk vanwege de kleur en de geur; ik heb de pure opsomming gekaderd in zinnnetjes als: 'vul manden ..., durf te mengen ...'; enkele kruiden en bloemen zijn daarvoor bij mij gesneuveld.
- 54 Paestum (stad onder Napels) is ook bekend vanwege zijn rozen.
- 55-56 dit distichon is door mij gemaakt om de overgang van bloe-

men naar geurplanten te markeren (verder heb ik evenveel versregels genomen voor de opsomming)

59-60 hier is het me bijna gelukt om alleen maar bloemennamen op te stapelen, zoals de auteur dat heeft gedaan, zo heeft de lezer een idee van de bedoelde sfeer.

63-66 Justus de Harduwijn heeft hier 10 regels nodig en de *Pieux Désirs* maar liefst 30!; ik ben wat vrij met de inhoud omgegaan (de lelie is gesneuveld), wel heb ik de essentie behouden: het sterven van Anima als het verwelken van bloem en gras.